

5. DUDEN Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. u. bearb. vom Wiss. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski [unter Mitw. von Maria Dose...]. – 2., völlig neu bearb. und stark erw. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverl., 1989. – 1816 S.
6. WAHRIG Wörterbuch der deutschen Sprache. Herausgegeben und neubearbeitet von Renate Wahrig-Burfeind. – Deutscher Taschenbuch Verlag (1. November 2007). – 1152 S.
7. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

*Леся Гладкоскок
(Чернівці)*

СПОЛУЧУВАНІСТЬ ПРИКМЕТНИКІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ „ТЕМНИЙ” В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Досліджено семантичну та лексичну сполучуваність прикметників зі значенням „темний” в сучасній англійській мові. Семантичну сполучуваність характеризують такі параметри: частота вживання; широта сполучуваності; інтенсивність сполучуваності; селективність сполучуваності. Кожний із наведених параметрів обчислено за допомогою спеціальних статистичних методів. Установлено взаємну обумовленість, а також обернену залежність між окремими сполучувальними характеристиками прикметників.

Ключові слова: семантична сполучуваність, лексична сполучуваність, широта сполучуваності; інтенсивність сполучуваності; селективність сполучуваності.

Исследуются семантическая и лексическая сочетаемость прилагательных со значением «темный» в английском языке. Семантическая сочетаемость характеризуется такими параметрами: частота употребления, широта сочетаемости, интенсивность сочетаемости, селективность сочетаемости. Каждый из названных параметров измерен с помощью специальных статистических методов. Установлена взаимная обусловленность, а также обратная зависимость между отдельными сочетательными характеристиками прилагательных.

Ключевые слова: семантическая сочетаемость, лексическая сочетаемость, широта сочетаемости, интенсивность сочетаемости, селективность сочетаемости.

The article deals with the semantic and lexical collocations of adjectives meaning “light” in the English language. Semantic collocation is characterized by the following indicators: usage frequency, width collocation, intensity collocation, selectivity collocation. Each of the named indicators was calculated with the help of special statistical methods. The interconditionality and inverse dependence between separate combinatorial characteristics of adjectives have been determined.

Key words: semantic collocation, lexical collocation, width collocation, intensity collocation, selectivity collocation.

1. Сполучуваність та її типи. Сполучуваність та її типи розглянуто нами в ході вивчення синтагматичних відношень у лексико-семантичній групі прикметників „світлий” в англійській мові [3]. У цій статті обмежимося лише коротким визначенням сполучуваності та назвемо її типи. Під лексичною сполучуваністю у широкому смислі слова розуміємо здатність слова поєднуватися з іншими словами в тексті [11, с. 50], [5, с. 81].

Лексичну сполучуваність потрібно відрізняти, по-перше, від валентності та дистрибуції, а, по-друге, від сумісного вживання слів у тексті.

Запозичений із американського структуралізму термін „дистрибуція” означає „оточення, в якому зустрічається елемент (слово)”. У тексті слово може зустрічатися в різноманітних лексичних оточеннях, проте не з кожним з оточуючих слів досліджуване слово вступає в особливі семантичні та синтаксичні відношення, які вважають сполучуваністю.

Термін „валентність” став відомим у вітчизняній лінгвістиці завдяки працям С.Д. Кацнельсона [4] та Л. Теньєра [19]. Довгий час термін „валентність” використовували в радянському мовознавстві в значенні, близькому до значення „сполучуваність”. Так, М.Д. Степанова запропонувала розуміти під „валентністю” потенційну сполучуваність слова [10]. Лише в сучасному вітчизняному мовознавстві терміну „валентність” повернули той зміст, який вкладав у нього Л. Теньєр: здатність дієслова керувати в реченні іншими словами.

Як показано нами у вище згаданій праці [3], в сучасній лінгвістиці, слідом за Н.М. Амосовою та Ю.Д. Апресяном, розрізняють синтаксичну, семантичну та лексичну сполучуваність [2, с. 233].

Під синтаксичною сполучуваністю розуміємо здатність слова вступати в синтагматичні зв’язки з іншими словами на рівні пе-

вного граматичного розряду („частини мови”), тобто, інакше кажучи, на рівні класу слів (див. [5, с. 81]).

Під семантичною сполучуваністю розуміємо здатність семантично реалізованого слова сполучатися з іншими словами на рівні підкласу слів, тобто більшої чи меншої за своїм обсягом групи семантично пов'язаних слів. Підклас (за термінологією Н.М. Амосової – „ідеографічна група слів”) може складатися з дуже невеликої кількості семантично пов'язаних слів („слова, що позначають любов або ненависть”) або з достатньо великого за обсягом лексичного угруповання. Потрібно наголосити, що найважливішою ознакою „підкласу слів” у ході розгляду семантичної сполучуваності є не його обсяг, а сигніфікативна та денотативна однорідність: підклас повинен обіймати лексичні одиниці, подібні за своїм предметно-логічним змістом.

Під лексичною сполучуваністю у вузькому смислі слова розуміємо сполучення двох слів – слова, що семантично реалізується, з будь-яким іншим словом.

У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві існує інша типологія сполучуваності. Так, М.П. Кочерган [6, с. 29] пропонує розрізняти лексико-фразеологічну та лексико-синтаксичну сполучуваність. Перший тип поєднує те, що ми вище називаємо лексичною та семантичною сполучуваністю, а другий – те, що названо вище синтаксичною сполучуваністю. Аналогічним є зміст широкочживаних у зарубіжному мовознавстві термінів „колокація” (лексико-семантична сполучуваність) та „колігація” (лексико-синтаксична сполучуваність). Проте, як показує практика, потрібно надати перевагу тричленній типології сполучуваності.

Як зазначено вище, сполучуваність двох слів треба відрізнити від їх сумісного вживання. Обидва поняття перебувають у відношенні вид/рід, тобто сумісне вживання (коокуренція) є ширшим, родовим поняттям, різновидом якого є сполучуваність. Про два слова, що сполучаються між собою, можна сказати, що вони сумісно зустрічаються в тексті, проте не всі слова, що сумісно зустрічаються в тексті, пов'язані такими відношеннями, які називають „сполучуваністю”.

Сполучуваність характеризують певні властивості та параметри, що базуються на цих властивостях. Основна властивість сполучуваності – семантичне узгодження (конгруентність) або, інакше кажучи, сумісність двох слів. Спираючись на працю Е. Ляйзи [12, с. 71], Т. Шіппан пише, що сумісність (*Kompatibilität, Verträglichkeit*)

може бути обумовлена денотативними та конотативними чинниками [18, с. 209]. Розвиваючи ці ідеї, В.В. Левицький пропонує розрізнити три види сумісності – денотативну, прагматичну та лексичну [8, с. 192]. Так, неможливість сполучення „гарячий сніг” або „собака нявкає” обумовлена несумісністю денотатив; неможливість сполучення „натхненна морда” обумовлена прагматичною (конотативною) несумісністю двох слів; а неможливість сполучення українського „сильний чай” (на відміну від англійського “strong tee”) обумовлена мовною (лексичною) несумісністю. Таким чином, сполучуваність характеризується тим, що з одними словами обране слово може сполучатися практично без обмежень, з іншими – обмежено, а з третіми – зовсім не сполучається. Так виникає перший параметр сполучуваності – її широта, яка включає поняття „обмеження” та „заборона” сполучуваності. Щоб детальніше вивчити заборони та обмеження сполучуваності, в лінгвістику введено поняття „селективність сполучуваності” (вважають, що саму дефініцію „селективність” – *selectivity* – введено в наукову термінологію Н. Хомским). Але сполучуваність характеризує не лише „широта” (кількість слів, з якою може сполучатися слово), але й сила зв'язку між двома словами, тобто інтенсивність сполучуваності. У Чернівецькому університеті розроблено спеціальні статистичні прийоми, застосування яких уможливило виміряти кількісно кожен з трьох параметрів – широту, інтенсивність і селективність сполучуваності двох слів [13, с. 464-470].

2. Матеріал дослідження. Матеріалом дослідження слугують тексти англійської прози загальним обсягом близько 2,5 млн. слів. У цих текстах за допомогою сучасних комп'ютерних технологій зафіксовано всі мікроконтексти, в яких уживано досліджувані прикметники. Мікроконтексти виступають у вигляді речення або завершенної за смислом частини речення, достатньої для того, щоб розкрити значення обраних прикметників.

Для здійснення вибірки дослідник повинен мати в розпорядженні одержаний об'єктивним шляхом перелік тих слів, які він обрав для аналізу. Сполучувальні властивості слова є насамперед цікавими в тих випадках, коли їх (ці властивості) можна зіставити з властивостями інших, близьких за значенням, слів. Адже саме сполучуваність відрізняє, як зазначає низка дослідників (див. напр. [2, с. 60, 230]), значення та вживання одного синоніма від іншого. Саме тому вивчення сполучуваності певної групи семантично пов'язаних слів має

передовсім практичне значення, а саме в ході укладання синонімічних словників (див., наприклад, відомий словник Ю.Д. Апресяна [1]).

Виходячи з вище сказаного, для семасіологічного аналізу нами обрано лексико-семантичну групу прикметників зі значенням „світлий – темний” у сучасній англійській мові.

Обидві підгрупи „світлий” і „темний” інвентаризовано за допомогою компонентно-квантитативної методики (тобто за допомогою аналізу дефініцій тлумачних словників з урахуванням частоти вживання компонентів у тлумаченні слова). У результаті одержано переліки лексем, що входять до підгрупи „світлий” і до підгрупи „темний”. Склад і сполучуваність першої підгрупи розглянуто в [3].

Метою цієї статті є вивчення сполучуваності слів, що входять до складу підгрупи „темний”. До цієї підгрупи належать, як встановлено за допомогою згаданої компонентно-квантитативної методики, такі прикметники: *dark* (домінанта підгрупи); *black, dim, gloomy, murky* (ядро), *obscure, dismal, dusky* (центр); *brown, evil, sad, secret, sinister, mysterious, hidden* (периферія першого ступеня); *sullen, wicked, threatening, angry, swarthy* (периферія другого ступеня). Помітно, що ядро та центр групи поєднують основне (або близьке до основного) значення слова *dark*, а периферія складається зі слів, які є синонімами до одного з другорядних значень *dark* або синонімами до цих синонімів.

Наведені дані відображають результати багатоетапного семантичного аналізу, який можна звести до таких процедурних кроків:

- 1) вибір домінанти групи (домінантою обрано прикметник *dark*);
- 2) інвентаризація групи (список наведено вище);
- 3) стратифікація групи, тобто виокремлення в ній ядра, центра, периферії (цей етап здійснено також за допомогою компонентно-квантитативного аналізу).

Далі можна почати дослідження сполучуваності. Це дослідження, в свою чергу, складається з таких основних етапів:

- 4) виділення підкласів слів (іменників) для вивчення семантичної сполучуваності;
- 5) аналіз вживання прикметників із представниками кожного з підкласів іменників у тексті;
- 6) укладання вихідних таблиць, в яких представлено частоту сполучуваності досліджуваних прикметників з кожним підкласом іменників у моделі [слово] + [підклас слів];

7) статистична обробка одержаних даних з метою вивчення основних параметрів сполучуваності – широти, інтенсивності, селективності;

8) проведення аналогічного аналізу в моделі [слово] + [слово] для вивчення лексичної сполучуваності кожного з досліджуваних прикметників.

3. Параметри сполучуваності прикметників зі значенням „темний”. Для вивчення семантичної сполучуваності необхідно одержати перелік підкласів іменників, з якими сполучаються досліджувані прикметники. Про те, як і які підкласи іменників виділено в процесі дослідження, детально показано в [3]. У цій статті обмежуємося лише перерахуванням одержаних підкласів:

1. Зовнішність людини, частини тіла: *face, eyes, skin, arm, leg, hair*.

2. Власні назви: *Jack, Sula, Robin*.

3. Одяг, предмети одягу: *suit, dress, clothes, hat, socks, coat*.

4. Почуття, емоції, психічний стан, характер: *satisfaction, nostalgia, confusion, impatience, temperament, shame*.

5. Органи чуття, ступінь розуміння й сприйняття: *sight, understanding, sense of humour, perception, vision, feeling*.

6. Соціальний статус людини, фах: *doctor, writer, waiter, photograph, nurse, clerk*.

7. Конкретні поняття, неживі предмети: *lamp, stone, car, flag, knife*.

8. Абстракції життя: *life, secret, depth, beauty, expanse, influence*.

9. Фауна: *dog, horse, cat, lion, tiger, bird*.

10. Флора: *rose, tulip, tree, shrub, oak, flower*.

11. Природа, її явища, погода: *weather, rain, fog, wind, snow, hail*.

12. Час, пори року, частини доби: *year, hour, day, morning, winter*.

13. Їжа, страви, напої: *bread, coffee, tea, chocolate, beer, wine*.

14. Манера висловлювання: *response, chatter, hint, word, speech*.

15. Освітлення: *light, illumination, flash, glint, radiance, glare*.

16. Приміщення: *room, hall, flat, house, bar, temple, corridor*.

17. Вогонь, повітря, вода, земля: *air, fire, water, river, earth, ground*.

18. Голос, звуки, сміх, кроки: *voice, laugh, smile, tone, squall, echo*.

19. Кольори: *colour, shade, blue, red, grey, green, ginger*.

20. Людина (дружні, родинні стосунки, національність, раса тощо): *man, woman, child, son, American, person*.

21. Інші поняття, явища: *thing, bulk, mass, part, side, spot*.

Частоту вживання кожного з досліджуваних прикметників з кожним з виділених підкласів наведено в таблиці 1 (див. с. 40).

Загальна кількість спостережень, тобто загальна кількість виписаних із текстів мікроконтекстів складає 2 594. Перше місце за частотою вживання закріплене за прикметником *black* (828); домінанта *dark* займає другу позицію (692). Не варто дивуватися такому розподілу рангів частот. Численні статистичні експерименти, здійснені в Чернівецькому університеті, показують, що домінанта лексико-семантичної групи не завжди займає перший ранг за вживанням в тексті. Щоб дати роз'яснення таким явищам, В.В. Левицький вводить поняття „актуальність денотату” та „актуальність лексеми”. „Якщо потенційна можливість або неможливість сполучуваності двох слів обумовлена чинниками, які ми називаємо сумісністю денотатів і сумісністю лексем, – пише В.В. Левицький, – то частотні характеристики лексичної сполучуваності залежать від низки причин, що лежать як всередині мови, так і за її межами” [9, с. 44]. У випадку з *black* можна припустити, що більша частота цього слова обумовлена, перш за все, денотативною актуальністю (в оточуючому середовищі людина фіксує чорні предмети частіше, ніж темні). Аналогічними причинами можна пояснити третє місце за частотою вживання у слова *brown* (310). Найменша частота вживання в тексті характерна прикметникам *dismal*, *dusky*, *swarthy*, *murky* і *sullen*. Вважаємо, що частота цих слів обумовлена мовними, а також позамовними причинами. До середньочастотних слів (30–75) належать *evil* (30), *sinister* (33), *gloomy* (36), *wicked* (46), *mysterious* (61), *angry* (63), *dim* (66). Проміжне місце між високочастотними та середньочастотними прикметниками закріплене за лексемами *secret* (140) і *sad* (101).

Однак семасіолога, що вивчає сполучуваність слова, цікавлять насамперед дані, що характеризують названі вище параметри (широта, інтенсивність, селективність).

Широта сполучуваності. Широту сполучуваності можна виміряти співвідношенням „заповнених” полів у таблиці 1 до кількості „незаповнених” полів. Заповненими полями треба вважати всі поля, де частота перевищує число „нуль”. Поля з числом „нуль” називаємо незаповненими. Відповідно, широта сполучуваності W дорівнює

$$W = \frac{N - N_0}{N},$$

де N – кількість полів для обраного слова, а N_0 – кількість полів з цифрою 0 (нуль). Тоді широта вживання для *dark* дорівнює $W = \frac{21-0}{21} = 1$; для *gloomy* $W = \frac{21-7}{21} = 0,67$; для *evil* $W = \frac{21-13}{21} = 0,38$.

Селективність сполучуваності відображає, як сказано вище, обмеження та заборони на сполучуваність. Це параметр, обернений до широти сполучуваності. Детальне вивчення параметрів сполучуваності в Чернівецькому університеті показало, що в одних випадках частота сполучуваності двох слів суттєво перевищує деяку теоретично очікувану величину; в інших випадках виявляється значно нижчою деякої теоретично очікуваної величини; зрештою, в третіх випадках, як видно з наведених прикладів, існують певні заборони на сполучуваність, що відображається в таблиці 1 у вигляді цифри 0. Тобто селективність сполучуваності – це не лише заборона та обмеження на сполучуваність, а й перевищення очікуваної величини сполучувальних зв'язків слова. Так, наприклад, розрахунки показують, що частота сполучуваності *dark* із підкласом 7 складає 76. Ця величина називається фактично спостережуваною або емпіричною (O). Теоретично очікувана величина (E) дорівнює в цьому випадку 102, тобто спостережувана величина (76) значно нижча теоретично очікуваної (102). Навпаки, частота вживання *dark* + підклас 10 = 15; теоретично очікувана E дорівнює в цьому випадку 8,5. Відповідно, фактична величина значно перевищує теоретично очікувану. За допомогою спеціального статистичного показника (коефіцієнта спряженості) можна визначити „розбіжність” між теоретичними та фактичними частотами, потім знайти середню величину Φ для кожного слова і таким чином установити ступінь селективності кожного слова. Наприклад, коефіцієнт Φ для *dark* + підклас 7 = -0,06; для бінома *dark* + підклас 10 $\Phi = +0,05$. Середня абсолютна величина Φ (тобто без врахування знаків) дорівнює $0,06 + 0,05 = 0,11 \div 2 = 0,055$. Таким чином можна обчислити показники селективності сполучуваності для всіх прикметників у таблиці 1. Однак для простоти можна врахувати лише „заборони” на сполучуваність, тобто знайти певну величину, зворотню до широти сполучуваності. Так, широта сполучуваності для *gloomy* дорівнює $14 \div 21 = 0,67$; тоді селективність дорівнюватиме $1 - 0,67 = 0,33$; для *dark* селективність сполучуваності дорівнює $1 - 1 = 0$. Отже, *dark* володіє практично нульовою селективністю, а для *gloomy* селективність

дорівнює 0,33. Для порівняння широта сполучуваності для *swarthy* $W = (21 - 18) / 21 = 0,14$, а селективність $S = 1 - 0,14 = 0,86$.

Інтенсивність сполучуваності також можна виміряти за допомогою коефіцієнта спряженості Φ або K . Різниця між обома коефіцієнтами, які обчислюють за спеціальними формулами (див. [9, с. 31-33]), полягає в тому, що Φ може бути негативним і позитивним, а K – лише позитивним. У табл. 2 (с. 41) наведено лише позитивні показники коефіцієнта спряженості, які показують силу сполучувального зв'язку між прикметниками та підкласами іменників.

Із таблиці 2 видно, що *dark* найтісніше пов'язаний із підкласом 19 „кольори” ($K = 0,25$) та підкласом 16 „приміщення” ($K = 0,18$); *black* – із підкласом 3 „одяг, предмети одягу” ($K = 0,27$), з підкласом 9 „фауна” ($K = 0,15$); *gloomy* – лише з підкласом 16 „приміщення”; *dim* – із підкласом 15 „освітлення”. Наприклад:

The bricks are dark red [26, с. 21]. – Цегла темно-червона.

We thought the house was just an ordinary house, rather dark, with too many stairs, and not much of a garden [22, с. 5]. – Ми думали, що цей будинок був звичайним, досить темним, з великою кількістю сходинок та невеличким садом.

Its clothes were black [25, с. 1]. – Цей одяг був чорним.

So far we have been imagining a dark animal: an American brown bear, a Russian black bear, a reddish bear from Savoy [21, с. 22]. – До цих пір ми уявляли собі темного звіра американським бурим ведмедем, російським чорним ведмедем, червонуватим ведмедем із Савойї.

The gloomy hall was also the main living-room [24, с. 48]. – Тьмяна зала була також основною житловою кімнатою.

They were coming from the place where the light was dimmer [23, с. 36]. – Вони приходили з місця, де світло було тьмяніше.

Цікавими є зв'язки прикметника *brown*. Він тісно пов'язаний (це означає, що в усіх випадках емпіричні частоти, представлені в таблиці 1, суттєво перевищують теоретично очікувані) із такими підкласами: 1 „зовнішність людини, частини тіла”, 7 „конкретні поняття, неживі предмети”, 10 „флора”, 11 „природа, її явища, погода”, 13 „їжа, страви, напої”, 17 „вогонь, повітря, вода, земля”. Найтісніші зв'язки характеризують біноми: *angry* + підклас 18 „голос, звуки, сміх, кроки” ($K = 0,25$); *sinister* + підклас 14 „манера висловлювання” ($K = 0,19$); *brown* + підклас 1 „зовнішність людини, частини тіла”

($K = 0,20$); *dark* + підклас 19 „кольори” ($K = 0,25$); *black* + підклас 3 „одяг, предмети одягу” ($K = 0,27$). Для більшості підкласів іменників характерні 1–2 тісних зв’язки з прикметниками. Однак є й такі підкласи, для яких зафіксовано по 45 тісних зв’язки: підклас 8 „абстракції життя” (сполучуваність з усіма прикметниками-синонімами до переносних значень слова *dark*, а саме *evil*, *sad*, *secret*, *hidden*, *sinister*).

Для того, щоб спробувати встановити, від яких чинників можуть залежати інтенсивність, широта та селективність сполучуваності, укладаємо таблицю, в якій представлено величини трьох указаних параметрів, а також частоту вживання досліджуваних слів і середню кількість їхніх значень за словниками [14; 15; 16; 17; 20]. Піддаємо дані таблиці 3 кореляційному аналізу, результати якого дозволять простежити обумовленість одних статистичних характеристик досліджуваних слів іншими. Результати обчислення наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Співвідношення параметрів сполучуваності прикметників зі значенням „темний” (величини коефіцієнтів кореляції)

	Широта сполучуваності	Селективність сполучуваності	К-сть синтагматичних зв’язків	Середня к-сть значень
Частота вживання	0,74	-0,74	0,63	0,82
Широта сполучуваності		-1	0,79	0,71
Селективність сполучуваності			-0,79	-0,71
К-сть синтагматичних зв’язків				0,60

Аналізу піддано статистичні параметри 20 прикметників зі значенням „темний”. Число $df = 18$. Статистично значущими показниками при $df = 18$ вважають 0,44–0,56 [7, с. 172].

Як видно з таблиці, між усіма спостережуваними сполучувальними характеристиками слів, окрім селективності сполучуваності, зафіксовано позитивну кореляцію, що набагато перевищує статистично значущі показники. Це свідчить про високу взаємну обумовленість таких сполучувальних параметрів прикметників, як частота вживання, широта сполучуваності, кількість суттєвих синтагматичних зв’язків і середня кількість значень слова.

Якщо говорити про частоту вживання слова в тексті, то вона найвиразніше (показник коефіцієнта кореляції є найвищим – 0,82) залежить від середньої кількості значень слова. Що більше значень має слово, то більша сфера його вживання і, відповідно, частота появи в тексті.

Водночас кількість значень слова впливає на широту його сполучуваності: широка сфера вживання прикметника вказує на його можливість позначати якості різного ґатунку та вживатися з різними підкласами іменників. Такий зв'язок спостерігаємо в таблиці 4 у вигляді показника коефіцієнта кореляції 0,71. Так, прикметники з найвищими рангами частот (*dark, black, brown, secret, sad*) характеризуються найбільшою широтою сполучуваності (від 1 до 0,62) (див. табл. 3).

Кількість суттєвих синтагматичних зв'язків, у свою чергу, найбільше обумовлена широтою сполучуваності слова (0,79): що ширша сфера вживання прикметника, то більша його можливість вступати в синтагматичні зв'язки з різними підкласами іменників. Так, до прикладу, прикметники *dark, black, brown, sad*, широта сполучуваності яких є абсолютно або практично необмеженою, володіють найбільшою кількістю синтагматичних зв'язків – по 5 зв'язків мають *dark* і *black*, по 6 зв'язків – *brown* і *sad* (див. табл. 3).

Не можна залишити поза увагою також показники коефіцієнта кореляції зі знаком мінус, які вказують на обернену залежність селективності сполучуваності з іншими досліджуваними сполучувальними параметрами. Як зазначено вище, селективність сполучуваності є величиною, оберненою до широти сполучуваності, тому показник коефіцієнта кореляції у цьому випадку дорівнює – 1. Важливою є також негативна кореляція між селективністю сполучувальності та кількістю суттєвих синтагматичних зв'язків: прикметники, що демонструють обмеженість або заборону сполучуваності з певними підкласами іменників заперечують тим самим можливість вступати з ними в синтагматичні зв'язки.

4. Лексична сполучуваність прикметників зі значенням „темний”. Під лексичною сполучуваністю розуміємо сполучуваність досліджуваного слова з окремим іменником. Аналіз вибірки вказує на те, що досліджувані прикметники найчастіше зафіксовано в сполученні з такими іменниками:

1) *dark* + colour 121 – темний (колір, відтінок); *dark* + hair 41, eyes 23 – темний; *dark* + face 19, skin 10 – темний, смаглявий, засмаглий; *dark* + room, house, hall 69 – темний, неосвітлений; *dark* + figure (of

man, woman) 14 – темний; *dark* + night 14 – темний, чорний; *dark* + day, morning 12 – темний, похмурий; *dark* + hour, time 4 – тяжкий, складний; *dark* + shadow 11 – затемнений; *dark* + shape 12 – темний; *dark* + water, river, sea 13 – темний; *dark* + look, hint 3 – незрозумілий; *dark* + voice 2 – тихий; *dark* + secret – суворий; *dark* + Age – Середньовіччя;

2) *black* + hair 46, eyes 22, face 8, eyebrows 7 – чорний, темний; *black* + man, woman, child 72 – темношкірий; *black* + night 4 – темний; *black* + cloud 6, sky 2 – темний; *black* + water, river, canal, pool 8 – глибокий, темний; *black* + room, hall, street 4 – темний, неосвітлений; *black* + day, week – похмурий, безнадійний; *black* + horror 3, death 3 – страшний, жахливий; *black* + look 2 – злий; *black* + bread 6, tea 5, coffee 2 – чорний; *black* + лайлива лексика 9 – темношкірий; *black* + shape 5 – темний; *black* + market – таємний;

3) *gloomy* + room, hall, corridor 4 – темний, похмурий; *gloomy* + face – похмурий, печальний; *gloomy* + mood, foreboding, prognosis – похмурий, печальний; *gloomy* + place 2 – темний, похмурий;

4) *dim* + light 23 – неяскравий, тьмяний; *dim* + colour 6 – неяскравий; *dim* + room, hall – темний, неосвітлений; *dim* + lamp, bulb – тьмяний; *dim* + recollection, remembrance – неясний, невиразний;

5) *brown* + eyes 31 – карі; *brown* + hair 21 – темний, шатен(ка); *brown* + skin 8, face 3, hand, arm 15, legs, feet 6, back, breast, body 7 – темний, смаглий, засмаглий; *brown* + water, river 7 – темний; *brown* + sugar 4 – темний, нерафінований; *brown* + earth, soil 4 – темний; *brown* + paper 7 – темний, коричневий; *brown* + teeth 5 – темний;

6) *obscure* + професія 5 – маловідомий, непомітний; *obscure* + protest, proposition, message – незрозумілий; *obscure* + feeling, emotion – неясний, невиразний; *obscure* + hall – темний, неосвітлений; *obscure* + colour – темний, тьмяний.

У ході проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Семантична сполучуваність прикметників зі значенням „темний” виявляється в таких окремих параметрах, як частота вживання; широта сполучуваності; інтенсивність сполучуваності; селективність сполучуваності.

2. Кожен зі сполучувальних параметрів обчислено за допомогою статистичних методів.

3. Найбільшу широту сполучуваності демонструють прикметники *dark*, *black*, *brown*, *secret*, *sad*. Найбільший ступінь селективності сполучуваності спостерігаємо у прикметників *swarthy*, *dismal*, *dusky*, *murky*.

4. Установлено співвідношення між окремими сполучувальними характеристиками досліджуваних прикметників. Частота вживання слова в тексті прямо пропорційно залежить від середньої кількості значень слова; широта сполучуваності насамперед пов'язана з частотою вживання слова; кількість суттєвих синтагматичних зв'язків обумовлена широтою сполучуваності слова.

5. Селективність сполучуваності виступає параметром, обернено пропорційним до інших.

6. Лексична сполучуваність прикметників дозволяє виокремити їхні окремі значення в сполученні з певними іменниками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю. Д. Англо-русский синонимический словарь / Апресян Ю. Д. – М. : Русский язык, 1979. – 544 с.
2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Апресян Ю. Д. – М. : Наука, 1974. – 367 с.
3. Гладкоскок Л. Сполучуваність прикметників зі значенням „світлий” в англійській мові / Леся Гладкоскок // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. Левицкий В. В. – Чернівці : Рута, 2010. – Вип. 531 : Германська філологія. – С. 95–108.
4. Кацнельсон С. Д. Речесмыслительные процессы / С. Д. Кацнельсон // Вопросы языкознания. – 1984. – № 4. – 164 с.
5. Котелова Н. З. Значение слова и его сочетаемость / Котелова Н. З. – Л. : Наука, 1975. – 164 с.
6. Кочерган М. П. Слово і контекст: лексична сполучуваність і значення слова / Кочерган М. П. – Львів : Вища школа. Вид-во при Львів. ун-ті, 1980. – 184 с.
7. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / Левицкий В. В. – Черновцы : Рута, 2004. – 190 с.
8. Левицкий В. В. Семасиология / Левицкий В. В. – Винница : НОВА КНИГА, 2006. – 512 с.
9. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики : учеб. пособ. / Левицкий В. В. – К. : УМК ВО, 1989. – 156 с.
10. Степанова М. Д. Проблемы теории валентности в современной лингвистике / М. Д. Степанова // Иностранные языки в школе. – 1973. – № 6. – С. 12 – 22.
11. Agricola E. Semantische Relationen im Text und im System / Edhard Agricola. – Halle (Saale) : Max Niemeyer Verlag, 1975. – 128 S.

12. Leisi E. Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen / Ernst Leisi. – Heidelberg : Omele & Meyer, 1952. – 141 S.
13. Levickij V. Lexikalische Kombinierbarkeit / Viktor Levickij // Quantitative Linguistik : Ein Internationales Handbuch. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – S. 464–470.
14. Longman Dictionary of Contemporary English. – New Edition. – Harlow, Essex : Longman Group Ltd, 1995. – 1690 p.
15. Macmillan English Dictionary. – Oxford : Macmillan Publisher's Limited, 2002. – 1693 p.
16. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury : Lexicon Publications, INC, 1993. – 1149 p.
17. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Seventh Edition. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 1899 p.
18. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / Thea Schippan. – Leipzig : Bibl. Institut, 1987. – 307 S.
19. Tesniere L. Elements de syntaxe structurale / Lucien Tesniere. – Paris, 1959. – 670 p.
20. The American College Dictionary. – New York : Random House, 1969. – 1444 p.

СПИСОК ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

21. Barnes J. Flaubert's Parrot [Електронний ресурс] / Julian Barnes. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.
22. Brookner A. Brief Lives [Електронний ресурс] / Anita Brookner. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.
23. Evans N. The Horse Whisperer [Електронний ресурс] / Nicholas Evans. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.
24. Fleming I. Goldfinger [Електронний ресурс] / Ian Fleming. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.
25. Fowles J. The French Lieutenant's Woman [Електронний ресурс] / John Fowles. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.
26. Murdoch I. The Sea, the Sea [Електронний ресурс] / Iris Murdoch. – Режим доступу : <http://www.truly-free.org>.

Таблиця 1

Сполучуваність ЛСГ прикметників зі значенням *dark* із підкласами іменників

Підкласи іменників	dark	black	gloom	dim	murky	obscure	dismal	dusky	brown	mysterious	evil	sad	secret	hidden	sinister	sullen	angry	wicked	threatening	swathly	Усього
1.	114	137	1	5	1	0	0	0	109	0	1	11	2	14	0	2	5	1	1	0	404
2.	10	49	0	0	0	1	2	0	1	4	0	1	0	3	1	0	1	2	0	1	76
3.	34	160	1	3	0	0	0	0	18	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	218
4.	9	5	4	3	1	5	0	0	0	6	0	7	16	2	1	1	4	2	1	0	67
5.	5	2	2	1	0	1	0	0	0	3	1	6	3	1	1	0	3	1	0	0	30
6.	3	34	2	2	0	5	1	0	5	0	0	2	8	3	0	0	2	0	1	0	68
7.	76	111	7	9	0	4	0	1	68	14	9	2	47	14	2	4	5	4	5	1	383
8.	32	7	1	4	2	13	1	2	2	14	5	18	24	16	13	0	2	6	1	0	163
9.	3	60	0	0	0	0	0	1	13	1	0	2	0	1	0	1	2	1	1	0	86
10.	15	8	0	1	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	32
11.	29	34	1	1	0	0	0	0	18	2	1	0	6	0	1	2	0	0	0	0	95
12.	32	6	0	0	0	0	0	0	1	0	4	4	2	0	0	0	0	1	1	0	51
13.	6	17	2	0	0	0	0	0	10	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	38
14.	1	3	1	0	0	7	0	0	0	1	0	8	0	6	7	0	4	0	0	0	38
15.	4	4	0	10	1	0	1	0	3	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	25
16.	69	8	6	9	1	2	0	0	2	0	0	3	5	2	0	0	0	1	0	0	108
17.	25	10	0	1	2	0	0	1	13	0	0	1	0	3	0	1	1	0	0	0	58
18.	12	5	0	0	0	1	1	0	2	4	0	12	3	0	1	3	17	0	3	0	64
19.	121	28	1	10	2	1	0	1	19	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	185
20.	32	72	2	4	0	1	0	0	13	3	5	7	4	3	2	2	10	22	2	8	192
21.	60	68	5	3	0	5	0	0	5	9	4	14	18	7	2	0	6	4	3	0	213
Усього	692	828	36	66	10	46	6	6	310	61	30	101	140	75	33	16	63	46	19	10	2594

Таблиця 2

Інтенсивність сполучення ЛСГ прикметників зі значенням *dark*
(χ^2 ; K)

Під. ім.	dark	black	gloomy	dim	brown	obscure	mysterious
1					104,3 0,20		
2		39,31 0,12					
3		193,4 0,27					
4						12,70 0,07	12,98 0,07
5							
6		10,34 0,06				12,40 0,07	
7					14,68 0,08		
8						38,90 0,12	29,89 0,11
9		58,14 0,15					
10	6,67 0,05				5,19 0,04		
11					4,51 0,04		
12	34,32 0,12						
13					7,49 0,05		
14						61,08 0,15	
15				142,8 0,23			
16	84,61 0,18		14,88 0,08	15,23 0,08			
17	8,06 0,06				6,10 0,05		
18							
19	159,4 0,25						
20		5,08 0,04					
21							

Продовження табл. 2

П. ім.	evil	sad	secret	hidden	sinister	angry	wicked	swarthy
1								
2								
3								
4		7,83 0,06	45,75 0,13					
5		20,92 0,09						
6			5,49 0,05					
7	5,66 0,05		42,00 0,13					
8	5,66 0,05	24,17 0,10	30,17 0,11	30,16 0,11	62,92 0,16			
9								
10								
11								
12								
13								
14		30,18 0,11		22,73 0,09	89,91 0,19			
15								
16								
17								
18		38,49 0,12				160,6 0,25		
19								
20	4,29 0,04					7,69 0,05	119,1 0,21	78,11 0,17
21		4,08 0,04						

Примітки:

1. Підкласи іменників у таблиці позначено цифрами.
2. У таблиці подано тільки статистично значущі величини χ^2 і К.

Таблиця 3

**Величини основних параметрів сполучуваності
та інших характеристик слова**

Хар-ки Слова	Частота	Широта сполу- чуваності	Селектив- ність	Інтенсивність (к-сть позитивних зв'язків)	Середня к-сть значень
dark	692	1	0	5	10,2
black	828	1	0	5	10,4
gloomy	36	0,67	0,33	1	2,8
dim	66	0,71	0,29	2	6,4
murky	10	0,33	0,67	0	2,2
obscure	46	0,57	0,43	4	4,4
dismal	6	0,24	0,76	0	2,4
dusky	6	0,24	0,76	0	2
brown	310	0,86	0,14	6	2,2
mysterious	61	0,52	0,48	2	2,6
evil	30	0,38	0,62	3	4,6
sad	101	0,86	0,14	6	5,6
secret	140	0,62	0,38	4	3,8
hidden	75	0,62	0,38	2	1,4
sinister	33	0,57	0,43	2	2,2
sullen	16	0,38	0,62	0	3
angry	63	0,67	0,33	2	3
wicked	46	0,57	0,43	1	4,2
threatening	19	0,48	0,52	0	1,2
swarthy	10	0,14	0,86	1	1